

TERRANOVA
KAMPEN OM
SYDROLEN

AV TED TALLY

Terra Nova – Kampen om Sydpolen

av **Ted Tally**

Oversettelse: **Svein Selvig**

Regi: **Henry Velez**

Scenografi: **John-Kristian Alsaker**

Scott	Ole-Jørgen Nilsen
Amundsen	Helge Jordal
Kathleen	Inger Marie Andersen
Bowers	Sverre Røssummoen
Wilson	Arne Jacobsen
Oates	Ulf Borge
Evans	Ola Otnes

Regiassistent/inspisient: **Bjørn Isaksen**

Sufflør: **Britt Synnestvedt**

Norgespremiere lørdag 14. november 1981

Teaterforlag: **Nordiska Teaterförlaget/Edition Wilhelm Hansen**

* Fotografering og lydbandopptak er ikke tillatt under forestillingen

premiere

Tidsskrift for DEN NATIONALE SCENE nr. 8 – 1981.

Ansvarlig utgiver: **Sven Henning**. Redaksjon: **Kirsten Broch**, **Gunnar Staalesen**.
Redaksjonens adresse: Postboks 78, 5001 Bergen. Grafisk utforming: **Markedskonsult**.
Sats: **Sats & Montasje**. Trykk: **Havel A/S**.

Terra Nova – Kampen om Sydpolen

Dette er ikke en dokumentarisk teaterforestilling. Ted Tallys skuespill om Robert F. Scotts ekspedisjon mot Sydpolen vinteren 1911–12 er ikke et forsøk på å fortelle om hva som *virkelig* skjedde. Hverken portrettene av Scott eller Amundsen er ment som dokumentariske framstillinger, og instruktøren Henry Velez har derfor heller ikke lagt vekt på slike ting som portrettlikhet i forestillingen.

«Terra Nova – Kampen om Sydpolen» er først og fremst en skildring av kampen mellom to mennesketyper, illustrert ved hjelp av konkurransen mellom Scott og Amundsen om å bli første mann på Sydpolen.

Disse mennesketypene representerer to forskjellige nasjoner: det veldige britiske Imperiet, som på denne tiden fremdeles stod på høyden av sin makt – og den unge nasjonen Norge, med tradisjoner bakover til dristige vikingbravader. På mange måter representerer de to nasjonene et tidsskille – der England representerer fortiden og Norge framtiden.

Den britiske forfatteren Doris Lessing trekker fram noen av disse aspektene i forordet til en av sine siste bøker, som vi trykker som første artikkel i dette programmet. De andre artiklene gir en oversikt over det som virkelig skjedde på Sydpolen den skjebnesvangre vinteren 1911–12 – som en bakgrunn for Ted Tallys skuespill og kveldens forestilling.

Samme hendelser – men en annen drøm

av Doris Lessing

Doris Lessing er en av de fremste engelskspråklige forfattere i dag. I forordet til det fjerde bindet i den serien med framtidsromaner som begynte med «Shikasta», og som først blir utgitt i London våren 1982, kommer hun nettopp inn på den ideologiske bakgrunnen for en skikkelse som Robert F. Scott. Scott er noe langt mer enn en enkeltperson, men et symbol for det livssyn og den verden som senere resulterte i Den første verdenskrig. Forordet er oversatt av Bodil Roald, det er tidligere trykket i Aftenposten 9. mai 1981, og det trykkes her med tillatelse av Doris Lessing og Gyldendal Norsk Forlag. Lessing tar utgangspunkt i Scott og Amundsens dagbøker og andre nedtegnelser fra perioden før og under de to sydpolsekspedisjonene.

Det som slår en når man begynner å lese dagbøkene, brevene og opp-tegnelsene, er at opptegnelsene er litt anderledes i tonen, i atmosfæren.

Amundsens bok beskriver en fornuftig og effektiv ekspedisjon på en fornuftig, effektiv og lite brautende måte. Tonen er rolig og praktisk.

Når man så gir seg i kast med opp-tegnelsene fra Scotts ekspedisjon i 1910–13, kommer man inn i en helt annen verden.

(...)

Opptegnelsene fra de to ekspedisjonene, den norske og den britiske, er holdt i to forskjellige følelsesmessige plan, fra to forskjellige erfaringsplan. Det er vanskelig å tro at de fant sted samtidig, på samme sted, og tilsynelatende mer eller mindre med samme mål, med mennesker av samme type – mange av dem var velkjente, profesjonelle oppdagelsesreisende, menn som kjente hverandre eller visste av hverandre, og som respekterte hverandres prestasjoner.

Men la oss først se på de sider ved den britiske ekspedisjon som man på den tiden overhodet ikke la merke til eller stilte spørsmål ved, for jeg tror at de fordommer som er resultatet av en tids ubevisste forutsetninger, er nøyaktig de samme som den folk senere forundrer seg mest over.

De nasjonale fordommer har vi fremdeles, skjønt de er moderert eller har forskjøvet seg.

Det var ingen kvinner med på ekspedisjonen. På den tid ble de kvinner som forlangte sine rettigheter, slått av politiet, tvangsført i fengsler, gjort narr av og hånet av de høye herrer, vanligvis dårlig behandlet, svært ofte også av andre kvinner. Det var simpelthen ikke mulig for kvinner å være med på slike ekspedisjoner. Det er ikke spørsmål om å legge skylden på noen, for tanken ville overhodet ikke ha dukket opp. Allikevel lurer jeg på hvor mange piker som lå våkne om natten, voldsomt forført over sin tertefine treldom, sin påtvungne «svakhet», og tenkte: «Jeg skulle nok vise dem, hvis jeg bare kunne ha vært med». «Jeg **vet** at jeg kunne vært like tapper og oppfinnsom som de!» «Å, de bitre tårene til de ubrukte og beskyttede og frustrerte kvinnene!» Dette er sitater av brev til og fra kvinner like før Den første verdenskrig.

Allikevel var det kvinner som hadde bidratt til oppdagelsene i det nittende århundre. For eksempel Isabella Bird.

Bak polar-ekspedisjonenes dramaer stod en rekke, eller et bakteppe, av kvinner, – nei, damer – så elegante i sine lange, snørte rober, og smilte lengselsfullt mot disse krigerne sine – og for det meste er deause vidner. De fulgte sine menn til havner i Eng-

land, de reiste til New Zealand for å være med på avskjeder, eller velkomstsereemonier og offisielle middager, og de fikk hauger av brev, og de ble elsket på den ærbødige, takknemlige, tilbedende måten som var vanlig der og da.

For å si det mildt så er det ting som tyder på at de ikke alltid så tingene på samme måten som mennene deres gjorde.

Med hensyn til hustruer som stod lavere på rangstien, så sa de enda mindre.

Dette fører oss til klasseforskjellen, som var så streng at når vi leser om den, sier vi: Nei, det er ikke mulig. Men den ble tatt for gitt. Den var grunnleggende. Den var riktig. Naturlig. Bra for disiplinen. Og man kan ikke unngå å få en mistanke om at den hadde noe med Gud å gjøre, med dyd, med den guddommelige orden og, helt sikkert, med Englands guddommelig innstiftede storhet. (Det var alltid **England** disse mennene påkalte, ikke Britannia, et kompromittert og forntnet ord og idé.)

Der var offiserer og der var mannskap, og de hadde adskilte måltider og adskilte soveplasser, tilogmed i de aller mest ekstreme situasjoner, og navnene på offiserene var kjent av alle menn, kvinner og barn i den engelske nasjon, mens mannskapenes navn var mindre kjent, skjønt de utførte det

samme farlige og vanskelige arbeide. Selv da seks mann var innestengt en lang antarktisk vinter i en ishule, med alle utsikter til at de alle snart ville dø av kulde og sult, ble klasseskillet strengt overholdt. Begge sider var enige om at dette var den eneste mulige måte å gjøre tingene på: offiserene lå på den ene siden og mannskapet på den andre, og de spilte sine roller meget samvittighetsfullt.

Det var påvirkningen fra den britiske marine, fra Scott, som var opphavet til det urokkelige klasseskillet. Det var flere, blant andre Shackleton, som mente det var latterlig. Men de hadde sikkert intet med marinen å gjøre, denne altgjennomtrengende stemning, eller stil, i ekspedisjonen av 1910-13, så glødende, så oppløftet, for det britiske laget var engasjert i et meget opphøyd foretagende, et desperat, farlig spill om liv og død – men her vil man straks innvende at Amundsens innsats var akkurat like farlig og heltemodig. Helt sant – bare fordi han klarte det så glimrende, vil ikke det si at han ikke lett kunne ha dødd med

alle sine menn. Han tok chanser, som han sa selv – spilte med døden som innsats. Men ingen døde, og intet av det Amundsens skrev, tyder på at han ventet å dø.

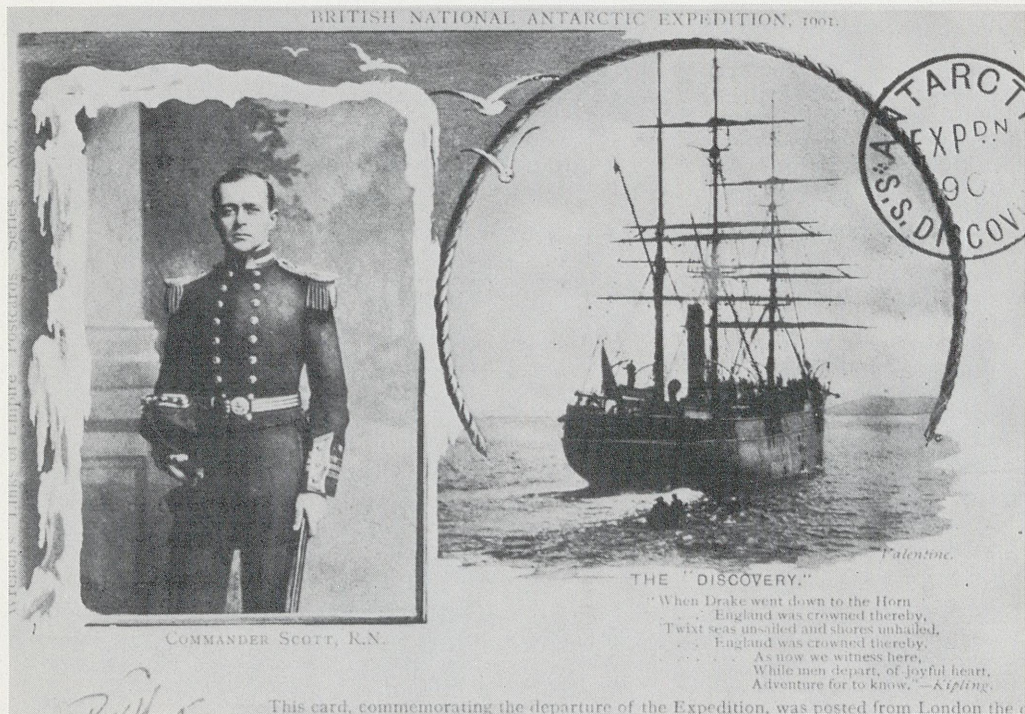
Det bidro sikkert til den følelsesmessige undertonen at britene ikke ble understøttet av sin regjering, at skipet deres var så mangelfullt og farlig at det skapte mange lidelser for dem – vi mot hele verden, vi, en liten flokk brødre, som gjør vår plikt i en så ulik kamp!

Ja, når man skriver om den tiden som ligner så lite på vår, er det fare for mistolkninger. Ordet **plikt**, for eksempel. Deres troskap overfor oppgavene og ansvaret var total på grunn av deres holdning til plikten. For oss, i 1980, er det et absurd ord, og få av oss ville drømme om å legge mer arbeide i noe enn vi er nødt til. Tvert imot, folk som lyver, bedrar og slipper fra det, blir snarere beundret. På den tiden ble barna opplært til å bli ansvarlige, ærlige, pålitelige, og mennene på disse ekspedisjonene bedømte hverandre og seg selv etter en slik standard.

Men ekspedisjonen i 1910-13 utmerket seg spesielt ved storslagne, eksalterte følelser, og skjønt de var knyttet sammen med plikten overfor England, Gud, vitenskapen og det beste i dem selv, var det sikkert hinsides all nødvendighet?

For meg ser det ut som om alt de gjorde må betraktes i lys av dette: De var opptatt av – eller nøkkelmennene var, især Wilson, og enkelte helt bevisst – et forsøk på å overgå seg selv. Dette var ekspedisjonens virkelige drivkraft helt fra begynnelsen, og før alle nederlagene og vanskelighetene, likegyldigheten fra regjeringens side, bomskuddene og villfarelsene som ga det følelsesmessige insitamet. Men selv om ekspedisjonen var falt heldig ut, ville tingene sannsynligvis ikke ha vært så anderledes, mennenes natur tatt i betraktning. Dette behovet for å bryte ut av våre vanlige muligheter, dette buret vi bor i, det som er skapt av våre vaner, vår oppdragelse, omstendighetene, det som virker så lite og trangt og tyrannisk når vi gjør forsøk på å bryte ut av det – dette beho-

Robert F. Scott slik han helst ville se seg selv – på prospektkortet som ble trykket spesielt til «Discovery»-ekspedisjonen.

This card, commemorating the departure of the Expedition, was posted from London the

vet er kanskje vårt aller dypeste? Vi kan i hvert fall få øye på det til alle tider og overalt. (Og det forklarer antagelig den begeistringen folk går i krig med, men dette er et emne som faller utenfor rammen her.) Vi tenker alle lengselfullt på den tid vi kunne gå mange døgn uten søvn, arbeide så langt over det vi vanligvis klarer at vi ikke skjønner hvordan vi fikk det til, utføre det som for vårt prosaiske selv virker mirakuløst uvirkelig.

Her er en annen historie. Seks menn, offiserer og menige, var på en vitenskapelig tur for å samle inn prøver og observere forholdene. De tenkte å møte den båten som skulle plukke dem opp, såsnart isforholdene gjorde det mulig. Men forholdene var slik at det var sannsynlig at skipet ikke ville komme seg igjennom, og at de ikke ville bli plukket opp. Jeg gjentar at de var fullstendig oppmerksomme på denne muligheten. Allikevel tok de ikke med seg skikkelig utstyr. Ingen båt – og de måtte prøve å overleve helt til den neste antarktiske våren uten skikkelige klær, eller mat, eller utstyr. De gravde seg en hule under sneen, som en senere ekspedisjon beskrev som et hundehus. De slo ihjel noen seler og pingviner. De gikk inn i hulen, og holdt en liten ovn brennende med selolje, som fylte hulen og svartet veggene og dem med fet røyk. Offiserer på den ene siden, mannskapet på den andre, forenet i kjærlig omsorg, lå de i de møkkete og utilstrekkelige soveposene og sang patriotiske og religiøse sanger og snakket om England og mat. De hadde selvsagt bare spekk og pingvin å spise, og ikke stort av det heller. Det tok omtrent en time å få vannet til å koke. De hadde diaré. Allikevel mistet de ikke motet, de holdt det gående i seks måneder gjennom den antarktiske natten, ved en intelligent og besluttsom disiplin. Da prøvelsene tok slutt – og da de gikk inn i ishulen, var det etter fire måneder med utmattelse og underernæring – hadde de en farlig tur tilbake til basen, der de ble møtt med nyhetene om dem som var døde i Scotts lag. Disse fettete, svarte, halvt ihjelsultede gjenferdene meldte seg øyeblikkelig til tjeneste og begynte å arbeide igjen.

Alt var på den måten. Det var for eksempel historien med hvorledes Scott i øyeblikkets innskytelse i siste minutt ga «Birdie» Bowers tillatelse til å følge med det laget på fire menn

som var utvalgt til å dra til Polen, på tross av at de hadde ski og han ikke hadde. Ledere har ikke anledning til å ta impulsive beslutninger av dette slaget, og Scott er blitt, og blir, kritisert for det, og det er ganske visst meningsløst, hvis man ikke setter seg selv, eller prøver på det, inn i deres lidenskapelige sinnsstemning. «Birdie» Bowers fikk det attråverdige privilegium å være blant dem som faktisk skulle oppdage Polen (som de fant at Amundsen allerede hadde oppdagda da de kom frem). Og da de alle lå døende i teltet, er jeg overbevist om at ingen av dem tenkte på at det hadde vært ubetenkensomt å la denne siste mannen få være med når han var så dårlig utstyrt, eller at det senere kunne betraktes som et spill av krefter å ta med en overflødig mann.

Nei, de lå døende i teltet, efter at den tapre kaptein Oates hadde ravet ut i snestormen – mange tror at han kanskje hadde bestemt seg for å gjøre dette tidligere (men hvilken forskjell ville det ha gjort?) – og alle ble holdt oppe av den tanken at de hadde gjort sin plikt så godt de kunne, og at hvis de hadde vært heldige, kunne de ha kommet seg tilbake til basen. Senere fant man ut at de faktisk døde av sult, for den gang hadde de ikke kjennskap til at mennesker som utfører så hardt arbeide, trenger flere kalorier.

Alt var ikke deres feil. Men Amundsen led ikke av sult. Hans gjeng spiste hundene hele veien til Polen og tilbake igjen. Britene hadde dårlige tanker om dem på grunn av dette, selv om de spise hestene sine når det ble nødvendig.

Alle disse var meget intelligente menn, enkelte hadde erfaringer fra andre ekspedisjoner, ikke alle fra polområdene. Enda gjorde de slike tåpelige ting. Allikevel er det klart at vi ikke kan bruke ordet «tåpelig», ikke i en slik sammenheng med høy og hellig streben.

Da nyhetene om at de fem heltene var døde, slo ned i Britannia, eller England, sørget hele nasjonen.

«Pass på folkene våre, for Guds skyld», hadde Scott skrevet mens han lå døende i soveposen. Og den britiske regjering, som på denne måten ble offentlig tatt av dage, gjorde det.

Noen få måneder senere begynte Den første verdenskrigen. Nå kan de fleste av oss se tilbake og andre seg storliggen over tåpeligheten og ødselheten i alt sammen. Var det mulig at den, for

det første, ble startet, og at den så fikk fortsette? Det er umulig at en slik slaktning kan ha foregått. Umulig, umulig – de må ha vært gale alle sammen.

«Gud være lovet, som har gitt oss denne timen», sang den unge idealisten Rupert Brooke, mens millioner av unge menn ble myrdet under kriminelt uansvarlige forhold.

Denne strofen til Brooke, og lignende fra enkelte andre diktere før sannheten om denne krigen nådde hjem, inneholdt nøyaktig det samme som Scott ekspedisjonen til Antarktis i 1910–13. Jeg undres om den nasjonale rus over Scotts og de andres død bidro til den sinnsstemning som gjorde den krigen mulig?

Copyright © 1981 by

Doris Lessing.

Roald Amundsen ombord på «Fram», før avreisen mot Sydpolen.

HVEM VAR DE?

ROBERT FALCON SCOTT, født i 1868.

Som sjøoffiser oppdaget han snart at sjansene til raskt opprykk økte når man deltok på polarekspedisjoner. Uten større bakgrunn for polferder ledet han en ekspedisjon mot Sydpolen 1900–04. Han ble forfremmet til kaptein og tjenestegjorde på flere skip før han la ut på sin andre – og sjebnesvangre – Sydpolsferd sommeren 1910.

(OLE-JØRGEN NILSEN.)

KAPTEIN L.E.G.

OATES, født i 1880.

En erfaren soldat, med tjeneste i Sør-Afrika, Egypt og India. Ansvarlig for ekspedisjonens ponnier. Det berømte maleriet «A very gallant gentleman» av J. D. Dollman, som henger i Cavalry Club i London, viser Oates i det han går ut for å møte døden i snøstormen.

(ULF BORGE.)

LØYTNANT H.R.

BOWERS, født i 1883, sjøoffiser som var stasjonert i Burma og på Ceylon fra 1905 til 1910. Et meget utholdende ekspedisjonsmedlem som var ansvarlig for organiseringen av provianten.

(SVERRE RØSSUMMOEN.)

KATHLEEN SCOTT, født BRUCE, 1881–1947.

Etter suksessen med boken fra den første sydpolsekspedisjonen sin, ble Scott trukket inn i Londons kunstnermiljø. Her traff han skulptøren Kathleen Bruce, som han giftet seg med i 1908, til tross for at ingen av dem hadde for stor tro på alliansen. Under Scotts ekspedisjon mot Sydpolen hadde Kathleen – i følge Roland Huntford's «Scott og Amundsen» – en kjærlighetsaffære med Fridtjof Nansen, som tok slutt da nyheten kom om at Amundsen hadde slått Scott i kappløpet mot polen. Kathleen giftet seg på ny i 1922, og blant hennes mest kjente kunstverk er skulpturen av Robert F. Scott som står på Waterloo Place i London.

(INGER MARIE ANDERSEN.)

UNDEROFFISER

EDGAR EVANS, født i 1876, sjømann og villstyring, som på grunn av sin udisiplinerte oppførsel bare så vidt fikk være med på ekspedisjonen. Hans kraftige utseende fikk Scott til å tro at han var sterkere enn han egentlig viste seg å være. Deltok på Scotts første sydpolsekspedisjon med båten «Discovery».

(OLA OTNES.)

DOKTOR EDWARD WILSON, født i 1872, var ekspedisjonens vitenskapelige leder og også en veteran fra den første ekspedisjonen. Da både Shackleton og Scott fikk skjorbuk under «Discovery»-ekspedisjonen, var han ekspedisjonens virkelige leder. Wilsons tegninger og akvareller fra sydpolsekspedisjonene er senere høyt verdsatt, både som kunstverk og på grunn av sitt dokumentariske innhold.

(ARNE JACOBSEN.)

ROALD AMUNDSEN, 1872–1928, trenger ingen presentasjon i Norge. Ved siden av Fridtjof Nansen står han som vår fremste polarhelt. Amundsens grundige, analytiske bakgrunnsstudier gjorde ham til den perfekte ekspedisjonsleder, sammen med et ambisjonsnivå og en hardhet som kunne gjøre det vanskelig å samarbeide med ham. Fra 1903 til 1906 ledet han ekspedisjonen som for første gang seilte gjennom Nordvestpassasjen, men høydepunktet i hans karriere var erobringen av Sydpolen i 1911. I juni 1928 forsvant han under en flytur fra Tromsø, i et forsøk på å finne det savnete luftskipet «Italia», ført av italieneren Nobile.

(HELGE JORDAL.)

Kampen om Sydpolen

Da Stanley hadde funnet Nilens kilder, Nordvestpassasjen var oppdaget og Nordpolen beseiret, var det ikke mange hvite flekker igjen på verdenskartet som kunne lokke eventyrere med sterkt behov for å plassere navnet sitt i verdenshistorien. Det siste målet av betydning var Sydpolen.

De første tiårene etter 1900 ble det utrustet en rekke Sydpolekspedisjoner. Det virket som om alle nasjoner var blitt enige om at nå skulle også denne polen beseires.

Engelskmennene var kanskje de ivrigste, men også tyskerne, franskmennene, nordmennene, japanerne og australierne ville være med på kappløpet. Etter hvert viste det seg likevel at kampen kom til å stå mellom to land: England og Norge.

Engelskmannen Shackleton var like ved å lykkes, da han i 1909 nådde så langt som til 80° 23' sørlig bredde, bare 180 kilometer fra polen. Noen år tidligere hadde Shackleton vært med på en ekspedisjon ledet av Robert Falcon Scott som nådde 82° 17' sørlig bredde, og det var Scott som nå ble utpekt til å lede det endelige angrepet på selve

polen. En gammel skotsk hvalfanger, «Terra Nova», ble valgt til ekspedisjonsfartøy, og sommeren 1910 var alt klart til avreise. Scott satte kursen mot New Zealand, den siste kontakten med sivilisasjonen før de begav seg inn i isødet.

Samtidig hadde det skjedd ting i Norge. Roald Amundsen hadde lenge håpet å bli første mann på Nordpolen, og han hadde bedt Fridtjof Nansen om å få bruke «Fram» til et nytt framstøt mot polen. Nansen nølte: han drømte selv om å benytte «Fram» i et forsøk på å erobre Sydpolen, en bragd han håpet skulle sette kronen på livsløpet hans. Men innerst inne visste han nok at tiden hadde løpt fra ham, og til slutt lot han Amundsen få «Fram». Nå hadde imidlertid Peary (i 1909) vært første mann på Nordpolen, og for en mann med Amundsens ambisjoner var ikke det målet lenger interessant. I største hemmelighet begynte han å planlegge en ekspedisjon mot Sydpolen, og først da «Fram» hadde lagt fra land – angivelig for å seile mot Nordpolen – ble medlemmene i ekspedisjonen orien-

Robert F. Scott ved arbeidsbordet sitt i hytten ved McMurdosundet, vinteren 1910–11.

tert om de nye planene. Samtidig sendte han et telegram til Scott: «Tillater meg å meddele at jeg er på vei mot Antarktis. Amundsen».

Kappløpet mot Sydpolen var i gang.

De to ekspedisjonene hadde vidt forskjellig sammensetning, og forberedelsene var preget av forskjellen mellom Amundsen og Scott. Engelskmannen hadde langt flere mennesker med seg – blant annet flere vitenskapsmenn, og utstyret, provianten og – ikke minst – trekkdyrene (ponnier) røpet en manglende forståelse av hva som måtte til for å gjennomføre en vellykket ekspedisjon i polarstrøk. Nordmannen hadde valgt ut en besetning av hardføre, gjennomtrente sportsmenn og erfarne polarreisende: for ham var det å nå fram til Sydpolen i første rekke en sportsbragd. I løpet av den første overvintringen i Antarktis la han en rekke depoter innover langs ruten mot polen, og som trekkdyr benyttet han seg av hunder. Både utnyttningen av hundene, nordmennenes skiferdigheter og den grundige planleggingen av ekspedisjonen ned til den minste detalj var momenter som førte til det utfallet kappløpet mot Sydpolen fikk.

Som kjent er det sommer ved Sydpolen når det er vinter på den nordlige halvkule, og først på høstparten 1911 var temperaturene kommet så høyt opp at det var forsvarlig for de to ekspedisjonene å legge i vei. Amundsen var utålmodig, og allerede 8. september prøvde han seg på et framstøt, men temperaturen falt, og han ble tvunget tilbake til utgangspunktet igjen. Den 20. oktober gjorde han et nytt forsøk, og nå kom han avgårde. Dette var en uke før Scotts forpatrolje startet (26. oktober) – og selve hovedstyrken til Scott kom først i gang 2. november. Tidsmessig hadde Amundsen allerede her et forsprang på konkurrenten. Dessuten hadde han plassert seg nærmere polen på det antarktiske fastlandet: han var 130 mil fra målet, Scott 140 mil.

Amundsens ekspedisjon fikk en dramatisk begynnelse, da en av sledene, med hunder, proviant og fører, var like ved å gå i en av de mange issprekkene som skulle forseres. Ulykken ble imidlertid unngått, og senere viste det seg at Amundsens fremragende planlegging gav resultater. Framstøtet mot polen fulgte det oppsatte skjemaet så

grundig at da Amundsen vendte tilbake til «Fram» igjen etter fullført bragd, var han bare en dag etter den datoen han selv hadde planlagt. Den 13. desember var nordmennene framme på Sydpolen, og etter tre dager vendte de nesen nordover igjen. De la igjen et brev til Scott og et brev til Kong Haakon, som de bad Scott ta med seg. Ikke engang Amundsen kunne være sikker på å komme helskinnet tilbake. Men ferden nordover gikk smertefritt, og 26. januar var de ved «Fram» igjen.

Roald Amundsen poserer i fullt sydpolsutstyr.

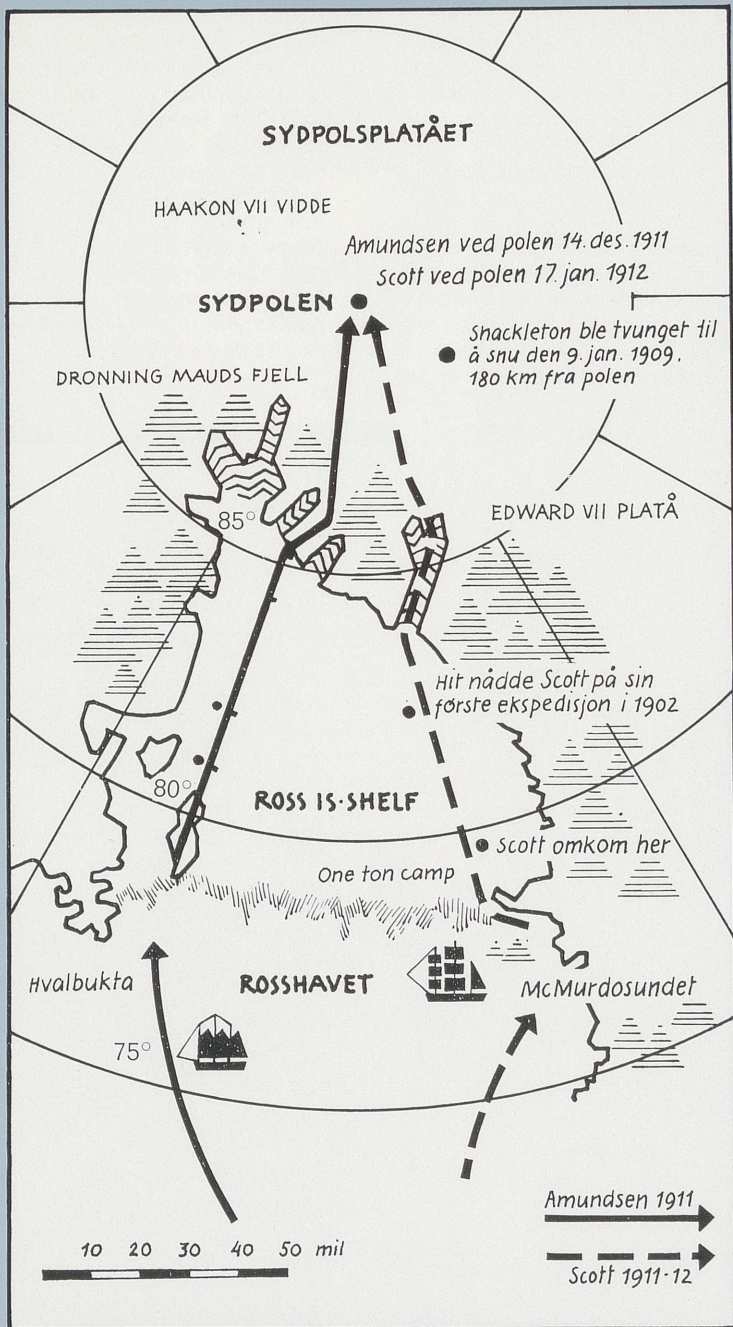
Det er noen oppgitte og motløse engelskmenn som stiller opp for fotografering ved Amundsens telt på Sydpolen.

Det er unektelig noe tragisk i det faktum at nordmennene på nyttårsaftnen, uten å vite det, var bare 15 mil fra de utmattede engelskmennene. Disse var da fremdeles på vei sørover, under betydelig dårligere værforhold.

Scotts ekspedisjon møtte voldsomme snøstormer i sin ferd mot Sydpolen. Allerede etter en uke brøt de motoriserte sledene Scott hadde satset på, sammen. Senere døde hestene, og de hundene Scott hadde med, klarte han ikke å utnytte. Da de endelig var nådd opp på det 3000 meter høye Sydpolsplatået, sendte han hundene tilbake. Selv fortsatte han mot polen med menn foran sledene, det siste stykket med fire mann utenom seg selv: doktor Wilson, kaptein Oates, løytnant Bowers og underoffiser Evans. Den 16. januar var de bare en dagsmarsj fra Sydpolen, da de oppdaget sporene etter den norske ekspedisjonen. De forstod at kappløpet var tapt, og møtet med selve polen, dagen etter, ble et voldsomt antyklmaks. Tilbaketuren begynte 19. januar, og nå hopet problemene seg opp. Sult, kulde og

trøtthet utmattet dem, og 17. februar døde den første av dem – Evans. En måned senere begikk Oates selvmord, ved å åpne teltluken om morgenen og bare forsvinne ut i det hvite infernoet. Slutten nærmet seg raskt også for de tre gjenværende, og 21. mars ble de stanset definitivt av uværet, bare 19 kilometer fra det store depotet som ville betydd redningen for dem. De siste ordene i Scotts dagbok ble skrevet 29. mars 1912.

Allerede 7. mars hadde Amundsen nådd tilbake til sivilisasjonen: Hobart på Tasmania. Nyheten om erobringen av Sydpolen fór over verden, men Scotts ukjente skjebne kastet en skygge over begivenheten for Amundsen. Ryktene gikk om at Scott hadde vært førstemann på polen, og at han bare var blitt tvunget til å overvintre i polarnatten. Først 12. november 1912 ble Scott og de to andre i teltet funnet. Brevene, dagbøkene og fotografiapparatene ble tatt vare på. Deretter ble det reist et gravmonument av snøblokker over stedet. Slik hviler Scott for alltid i det isødet han drømte om å bli første mann til å erobre.

Dette kartet viser de rutene de to ekspedisjonene fulgte mot Sydpolen – og hvor nær engelskmennene var å komme helskinnet tilbake til utgangspunktet.

Ettertiden skapte en myte om Robert F. Scott. Han ble framstilt som en edel idealist som bukket under i kampen mot de veldige naturkreftene. I det britiske geografiske selskapet hevet man glassene, med Amundsen selv til stede, i «en skål for hundene» – underforstått: det var trekkhundene, og ikke Amundsen, som hadde kommet først til Sydpolen. Den moralske seierherren var Scott.

Studier av dagbøkene til Scotts egne menn og analyser av planleggingen av de to ekspedisjonene forteller en annen historie. Scott var en dårlig leder, planleggingen var slett, og opprettholdelsen av et militært hierarki innen ekspedisjonen var ikke egnet

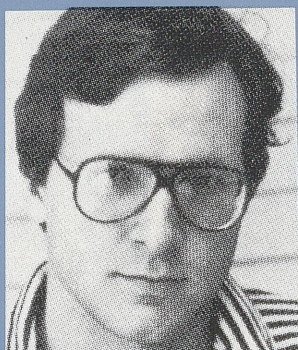
til annet enn å skape konflikter. Sammenlignet med Amundsen var han en ren amatør. Amundsens seier over Scott var den profesjonelles seier over amatøren, realitets seier over drømmeren. Slik er kappløpet mot Sydpolen blitt stående som noe mer enn en kamp mellom to nasjoner om nasjonal prestisje – nemlig en kamp mellom to mennesketyper, på vei inn i et nytt århundre.

Noen få år etter ekspedisjonen mot Sydpolen brøt Den første verdenskrigen ut – og for de kreftene som sendte millioner av engelskmenn ut på slagmarken var Robert F. Scotts død et viktig symbol.

GS.

Nordmennene stiller triumferende opp for fotografering på Sydpolen – og en av hundene synes å ville markere at den også har en del av æren for det vellykkete resultatet.

Ted Tally

er født i 1952 i North Carolina. Han er i dag bosatt i New York og har studert ved Yale College og Yale School of Drama. Han har skrevet flere teaterstykker som har vakt oppsikt i U.S.A., men KAMPEN OM SYDPOLEN med originaltittelen TERRA NOVA (fra 1977) skapte hans gjennombrudd. Stykket har vært oppført ved en rekke ledende teatre i U.S.A. og nylig også i England. Det hadde sin skandinaviske premiére på Stockholms Stadsteater i 1980. I den siste tiden har Ted Tally arbeidet på en musical og dessuten på filmmanus for både Orion Pictures og United Artists.

NYE ANSIKTER PÅ DNS 1981–82

KARL BOMANN-LARSEN

er født i Arendal i 1947, oppvokst i Skien, og han vil være godt kjent for det bergenske teaterpublikum fra sin tid på DNS fra 1973 til 1978. Etter tre år til sjøs tok han teaterskolen 1969–1973. Under praksisåret var han på Trøndelag Teater, der han blant annet spilte Gustav i «Tilstanden» og Laertes i «Hamlet», men etter fullført utdannelse kom han til Bergen. På DNS var hans første roller i barnekomedien «En tiger går i skogen løs» og i Knut Horveis «Hjallarbrui» på Lille Scene. Senere dekket han et vidt spenn av roller, fra tittelrollen i «Peer Gynt» over Jamie i «My Fair Lady» (en komisk perle det ennå går frasagn om) til Doktor Pangloss i «Candide». Av roller han selv gjerne vil trekke fram, er Roma i «Arturo Ui» (1974) og Mefisto i «Faust» (1977). Fra 1978 til 1981 har han vært ansatt i Fjernsynsteatret, der han bl.a. har spilt presten i «Blant brødre» og en rekke andre roller, og der han selv gjerne trekker fram rollen som Bertelsen i TV-serien «Den som henger i en tråd». Forrige sesong gjestet han på Oslo Nye Teater som Døsig i «Snevit og de syv dvergene». Hans første rolle på DNS denne sesongen blir manageren Joe i «Det er jo mitt show!» på Lille Scene.

HELGE JORDAL

er fra Bergen, født i teatrets umiddelbare nærhet, i Jonsvollgaten i 1946, og oppvokst der og på Minde. Han begynte å spille teater allerede på folkeskolen, og senere spilte han i skoleteateroppsetninger av Holbergs «Pernilles korte frøkenstand» og Molières «Den innbilte syke». Bortsett fra noen år med arbeid på kaien og i entreprenørbransjen har han siden fortsatt sin skuespillerkarriere innen de profesjonelles rekker. Han fullførte teaterskolen i 1972, etter et praksisår i Trondheim, der han blant annet spilte Jean i «Frøken Julie» og politimesteren Bastian i «Folk og røvere i Kardemommeby», for å nevne ytterpunktene i en meget travel sesong. Fra 1972 til 1977 var han ved Nationaltheatret, der han spilte en lang rekke roller, i stykker som «Pendlerne», «Loke», «Kark», «Richard III», «Den innbilte syke», Stanley i «En sporvogn til begjær», «Brødre» av Fugard, «Unntagelsen og regelen» og mye mer. Fra 1977 til 1981 har han vært ved Hålogaland Teater, der han har spilt i «Dikt og forbainna løgn», «Krittringen», barneforestillingen «Det bor et troill» (som også ble overført til TV), «I denne verden er alt mulig» av Klaus Hagerup og nå sist «Nullpunktet» om Alta- og Kautokeinostriden. Han har selv satt opp

«Nordavindsvalsen» (en kabaret over Arvid Hanssens tekster) på HT, og som instruktør for amatørgrupper har han først og fremst jobbet med Piratteatret i Oslo og gruppen «Raska På» i Tromsø. På film har han spilt store roller i «Kimen», «Hus-truer», «Pøbel», «Nedtur» og dessuten i «Løperjenten» fra i år. Han medvirker også i barnefilmen «Carl Gustav og gjengen» som blir spilt inn i Bergen denne høsten.

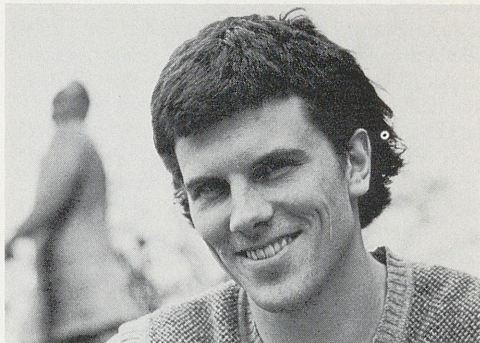
Hans første rolle i hjembyen er oppgaven som Roald Amundsen i kveldens forestilling.

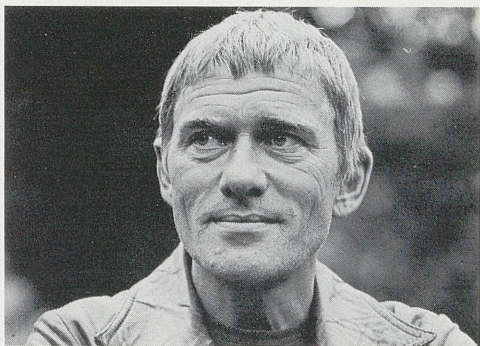
JARL JUELL

er født i Kristiansand i 1957, oppvokst i Moelv og fikk sin teaterinteresse vakt da han gikk på gymnas på Lillehammer, der han i en skoleteaterforestilling debuterte som Enhver i «Det gamle spillet om Enhver». Etter ett år på Romerike Folkehøgskole, teater-drama-linjen, tok han teaterskolen i 1978–81. På DNS fikk han sin første rolle allerede under årets festspill, da han overtok rollen som Erhart Borkman i «John Gabriel Borkman». Nå gjør han tre roller i årets barnekomedie, «Den store Alfredo», og hans neste oppgave blir tittelrollen i den franske farsen «Victor», som får premiere på Hovedscenen i desember.

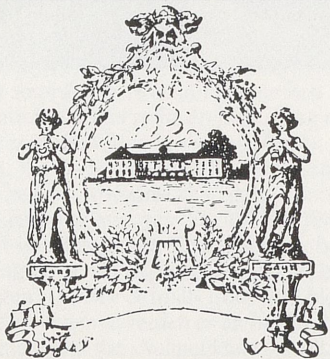
OLE-JØRGEN NILSEN

er fra Halden. Han fullførte teaterskolen i 1959, og har deretter vært engasjert ved disse teatrene: Nationaltheatret 1959–61, Trøndelag Teater 1961–68, Det Norske Teatret 1968–72, Fjernsynsteatret 1972–75, og fra 1975 av ved Nationaltheatret. I denne perioden har han spilt en lang rekke roller av vidt forskjellig karakter. Selv trekker han fram Mercutio i «Romeo og Julie» på Trøndelag Teater, som ble noe av et gjennombrudd for ham, van Gogh i «Postmannen fra Arles» på Det Norske Teatret, og Ibsen-roller som Stensgård i «De unges forbund» og (i to forskjellige oppsetninger av stykket) både Helmer og Krogstad i «Et dukkehjem». I Bergen huskes han for kjempeprestasjonen som Salieri i «Amadeus», som Nationaltheatret gjestet med under årets festspill, og på film markerte han seg sterkt med hovedrollen i Lasse Henriksens fremragende «Love is War» fra 1968, bygget over Johan Borgens noveller. Ole-Jørgen Nilsen er formann i Skuespillerforeningen av 1978, og han har også flere regioppgaver bak seg: «Varmebølge» og «Søndagshustruen» på Trøndelag Teater og «Rør» på Det Norske Teatret, Scene 2. Hans første rolle på DNS er Scott i kveldens forestilling.

KARI RASMUSSEN

er født og oppvokst på Lillestrøm. Hun begynte sin teaterkarriere som sangerinne. Etter sangundervisning hjemme drog hun til Wien for å fortsette sine sangstudier ved Operaskolen der. Under denne perioden deltok hun ved en rekke oppsetninger på skolen, og dessuten i østerriksk TV, og hun debuterte i Grosse Musikvereinsaal, med syv sanger av Alban Berg. Etter å ha fullført utdannelsen i Wien fikk hun engasjement ved operascener i Tyskland, der hun sang en rekke store roller, som Mimi i «La Boheme», Tamina i «Tryllefløyten», tittelrollen i «Prinsessen av Hamburg» ved uroppførelsen og Desdemona i «Othello», en rolle hun også gjestet i ved Den Norske Opera. Senere gjestet hun på Den Norske Opera en rekke ganger – bl.a. i tittelrollene i «Carmen», «Den glade enke» og «Czardasfyrstinnen». Etter dette følte hun behov for å prøve seg innen andre former for teater, og da Det Norske Teatret i 1969 skulle oppføre «Mannen fra La Mancha», fikk hun den kvinnelige hovedrollen som Aldonsa. Fra 1969 av har hun vært fast engasjert ved Det Norske Teatret, der hun har markert seg som en av teatrets bærende musikalske krefter, med ledende roller i de fleste av teatrets musical-oppsetninger, fra «Spelemann på taket» og «Zorba» til «Bør Børson», «Jeppe», «Ungen», «Så lenge skuta kan gå», «Når groværet kjem» – og nå sist som Marlene Dietrich i «Piaf». «Stemmen» av Jean Cocteau står også på hennes merittliste, hun har vært portrettert på TV i Tusbergs «Si det som det er», medvirket i en rekke TV-musicals og radioprogrammer, og hun spilte i Erik Løchens eksperimentelle film «Motforestilling». Hennes første rolle på DNS blir den sentrale rollen i musicalen «Det er jo mitt show!» på Lille Scene.

Bergens Teatermuseum, Villavei 5, gir en morsom og instruktiv innføring i bergensk scenekunst gjennom 200 år — ved et rikt billedmateriale, teater og scenemodeller, kostymer, teknisk utstyr, plakater og rekvisitter.

Åpent søndag kl. 12.00—15.00.

NESTE PREMIERE PÅ HOVEDSCENEN:

VICTOR eller BARNA TAR MAKTEN

av Roger Vitrac

Oversatt fra fransk av *Kjell Helgheim*.

Regi: *François Rochaix*.

Scenografi: *Jean-Claude Maret*.

Med: *Lasse Bartnes, Pelle Christensen, Juni Dahr,*

Agnete G. Haaland, Torild Jacobsen, Jarl Juell,

Eyolf Soot Kløvig, Wenche Kvamme, Kari Onstad,

Rhine Skaanes og Bjørn Sothberg.

Premiere på Hovedscenen i desember.

Det står sterke utenlandske teaternavn bak forestillingen, når den franske farsen «Victor, eller Barna tar makten» får premiere på Hovedscenen like før jul. Instruktøren François Rochaix og scenografen Jean-Claude Maret er blant de ledende teaterkunstnere i sitt hjemland Sveits, og de to har samarbeidet en rekke ganger før. Rochaix er selv skuespiller og har i en årrekke vært teatersjef i Genève. Hans teatererfaring omfatter oppsetninger i land som Vest-Tyskland, Sveits og England. Han har stått for spennende og ukonvensjonelle oppsetninger av dramatikere som Beckett, Brecht og Shakespeare – og han har høstet stor anerkjennelse for sine operaforestillinger. Maret mottok for to år siden en stor scenografpris for sine teaterarbeider, og hans repertoar omfatter alt fra klassikere som Aischylos og Shakespeare fram til våre dagers store dramatikere.

«Victor, eller Barna tar makten» er fra 1920-årene. Forfatteren har selv gitt det den ironiske undertitelen «Et borgerlig drama». I sentrum for den over-dådige handlingen finner vi den forvokste, ni år gamle Victor (1,90 høy og med et blomstrende følelsesliv). Rundt ham kretser en frodig forsamling av foreldre og familievenner, tanter og generaller, elskere og elskerinner – i et handlingsforløp som påkaller både latter og ettertanke.

Scenografen Jean-Claude Maret og instruktøren François Rochaix: hovedansvarlige for DNS-oppsetningen av «Victor».

10g161701

Gravmonumentet som ble reist over teltet der Scott, Bowers og Wilson ble funnet, i november 1912.